

Беспаль Ольга Леонідівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана»

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЩОДО ДІТЕЙ

Найважливішою складовою діяльності державних органів щодо запобігання злочинів є індивідуальне запобігання. Цей вид діяльності передбачає своєчасне виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, надання виховного впливу на таких осіб і вжиття інших заходів, за необхідності і примусових, для того, щоб не допустити скоєння злочину. Індивідуальна профілактика має справу не із зовнішніми (об'єктивними) причинами та умовами, а внутрішніми (суб'єктивними) причинами, що породжують злочини, й умовами, що сприяють їх вчиненню. Оскільки вияв таких причин безпосередньо пов'язаний з особистістю, то об'єктом такої профілактики є певні особи, які можуть у силу дії певного комплексу причин і умов встати на шлях скоєння злочинів. Успішне вирішення спільних завдань запобігання злочинам, які зазіхають на моральний і фізичний розвиток неповнолітніх, залежить від рівня організації суб'єктів профілактики і здійснення ними індивідуальної профілактичної роботи [1, с. 169–170].

Одним із факторів, що детермінують злочини проти життя та здоров'я, які вчиняються на ґрунті сімейних стосунків, є пасивність (неповідомлення) осіб (родичів, близьких осіб, свідків, працівників правоохоронних та інших уповноважених органів), яким стало відомо про факт вчинення такого насильства (в тому числі й щодо дітей). Так, дійсно, велике занепокоєння викликає пасивність таких осіб, які «не помічають» факту вчинення цих злочинів щодо дітей або їх наслідків. Адже доволі часто, наприклад, сусіди та близькі родичі знають про ситуацію в сім'ї, про методи виховання та й у цілому, чи має місце насильство в цій сім'ї щодо дітей. Не рідко саме за «мовчазної згоди» матерів вчиняються правопорушення щодо дітей батьком, вітчимом або співмешканцем, або самі діти-потерпілі могли безпосередньо повідомляти комусь із родичів (найчастіше – матері) про жорстоку поведінку щодо них [2, с. 217].

Так, Київський районний суд м. Одеси визнав винним 42-річного громадянина України у вчиненні злочину, передбаченого п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України, а саме за вбивство (здавлювання руками шиї) двох малолітніх дітей: 4-річної доньки та 10-річного сина дружини від попереднього шлюбу. Судом було встановлено, що обвинувачений

часто ображав дітей та вчиняв щодо них насильство, у зв'язку із чим вони його боялись, про що знала матір дітей [3].

Причин такої пасивної поведінки матері може бути багато (страх перед невлаштованим особистим життям, небажання залишитись без (хоч незначної) матеріальної підтримки тощо), однак суб'єктам запобігання з метою недопущення вчинення кримінальних правопорушень необхідно проводити серед населення інформативно-просвітницьку роботу щодо небезпеки виявів агресії щодо дітей та тенденцій з посилення насильницьких виявів.

У цьому напрямі позитивним кроком можна було б назвати законодавчі зміни, згідно з якими передбачено обов'язок громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, повідомляти уповноваженим органам про вчинення домашнього насильства, зокрема, якщо постраждалими особами стали або можуть стати діти (ч. 3 ст. 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству») [4]. Однак це положення містить низку дискусійних положень, зокрема, якщо вищевказані особи не повідомили уповноваженим органам про факти насильства, чи нестимуть вони відповідальність за таке неповідомлення? Вважаємо, якщо законодавець передбачає обов'язок певних осіб вчинити конкретні дії, то їй необхідно передбачити відповідальність за невиконання цього обов'язку.

На відміну від КК УРСР 1960 р., який встановлював відповідальність за недонесення про злочин (ст. 187), чинний КК України такої не передбачає.

Разом з тим зауважимо, що в Особливій частині КК України є низка норм, які містять ознаки неповідомлення про злочин, серед них - неповідомлення про перебування дитини в небезпечному для життя стані належним установам чи особам (ч. 2 ст. 136 «Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані») [2, с. 218].

Деякі вчені (зокрема, Л. М. Абакіна-Пілявська [5], А. С. Беніцький [6], В. Г. Єфіменко, Л. І. Шеховцова [7]) пропонують криміналізувати неповідомлення про злочин. Пропозиції вказаних учених заслуговують на увагу, особливо, якщо врахувати ступінь суспільної небезпеки та наслідки сімейного насильства щодо дітей.

Отже, чинним законодавством України не передбачено обов'язку громадян запобігати будь-яким антисуспільним, у тому числі злочинним виявам. Такий обов'язок визначається лише в моральній площині

як рівень правосвідомості та готовності до активних дій із підтримання правопорядку в співпраці з правоохоронними органами [8, с. 139].

Чинне законодавство України (зокрема Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» № 2135-ХІІ від 18 лютого 1992 р.) передбачає можливість співпраці осіб з правоохоронними органами. Згідно з п. 13 ч. 1 ст. 8 зазначеного Закону, оперативні підрозділи для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності мають право мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників. За бажанням осіб їх співробітництво з оперативним підрозділом може бути оформлено письмовою угодою з гарантуванням конфіденційності співробітництва (ст. 11 Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність») [9].

Варто погодитись з думкою В. В. Голіни, що на теперішній час в Україні створено умови для реалізації контрзлочинного потенціалу населення. Громадськість є перспективним резервним суб'єктом запобіжної діяльності, можливості якого до кінця не реалізовані. Для цього держава має приділяти значну увагу вихованню громадян у дусі нетерпимості до різних виявів злочинності (в тому числі злочинів, що вчиняються у громадських місцях), формуванню суспільної моралі, орієнтації осіб саме на запобігання кримінальним правопорушенням [8, с. 143].

Вважаємо, що необхідно докорінно змінити ставлення населення до «невтручання у сімейне життя», коли йдеться про насильство, тим паче щодо дітей. Суттєву допомогу в запобіганні злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї, може надати й громадськість (наприклад, небайдужі сусіди, родичі, свідки протиправних діянь щодо дітей). Тому необхідно формувати вкрай нетерпиме ставлення суспільства до будь-яких форм насильства щодо дітей, у тому числі фізичного та психічного, яке вчиняється на ґрунті сімейних стосунків.

Ми переконані, що уважність і небайдужість кожного члена суспільства може зупинити та запобігти вчиненню злочинів проти життя та здоров'я щодо дітей. Тому важливо, щоб особи, які стали свідками (очевидцями) жорстокого поводження з дитиною, обов'язково повідомляли про це працівників Національної поліції України, соціальним службам, оскільки в результаті такого невтручання кривдник відчуває свою безкарність, що призводить у подальшому до посилення насильства щодо дитини та до тяжких наслідків [2, с. 219].

Тому надзвичайно важливо не залишати без належної правової оцінки жодного випадку жорстокого поводження з дитиною, оскільки, згідно з вищезазначеною теорією, це неминуче призведе до ще більшого порушення норм права та до вчинення ще тяжких злочинів та й загалом до морального і правового нігілізму.

Список використаних джерел

1. Женунтий В. И., Витвицкая В. В. Криминологические проблемы предупреждения преступных посягательств на нравственное и физическое развитие несовершеннолетних: монография. Донецк: ДЮИ МВД при ДонНУ, 2005. 280 с.

2. Беспаль О. Л. Криминологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2019. 294 с.

3. Вирок Київського районного суду м. Одеси від 16 квітня 2018 р. у справі № 520/9880/17 (провадження № 1-кп/520/403/18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73464289#> (дата звернення: 07.03.2020).

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 26.02.2020).

5. Абакіна-Пілявська Л. М. Інститут причетності до злочину в кримінальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2014. 20 с.

6. Беніцький А. С. До питання про правову природу неповідомлення про злочин. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. № 4. С. 126-133.

7. Шеховцова Л. І., Сфіменко В. Г. Відповідальність за причетність до злочину: обіцяне неповідомлення про достовірно відомий підготовлюваний вчинюваний злочин. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 260-262. URL: http://rap.in.ua/4_2017/78.pdf (дата звернення 18.02.2020).

8. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід: монографія / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний, С. С. Шрамко та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодяжного. Харків: Право, 2017. 284 с.

9. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#o173> (дата звернення: 12.02.2020).

Біленко Павло Станіславович,

фахівець відділу організації служби
Донецького юридичного інституту МВС України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Навроцький О. О., проводячи аналіз наукової літератури, що присвячена організаційно-правовим засадам відповідної діяльності органів влади чи функціонування органів публічного адміністрування,